

ניסן התשע"ז

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

סדר ומבנה בפרשיות העוסקות בטומאה ובטהרה
לפרשיות תזריע-מצורע (על פי שיעור של הרב אלחנן סמט)

לדיני הטומאה והטהרה של פרשות תזריע-מצורע – טומאת האדם? מציע הרב אלחנן סמט מספר תשובות:

תשובה ראשונה:

1. **בויקרא רבה פרשה יד, א מובאים דבריו של ר' שמלאי, שרש"י מביאם בראש פרשת תזריע:**

"כשם שיצירתו של אדם אחר בהמה חיה ועוף, כך תורתו (- ההוראות הנוגעות לגופו בפרשות תזריע-מצורע) אחר בהמה חיה ועוף. הדא הוא דכתיב: 'זאת תורת הבהמה' (י"א, מו), ואחר כך: 'אשה כי תזריע' (י"ב, א)"

תשובה שנייה:

מפני מקורה החיצוני של טומאת הנבלה ביחס לאדם, יכול האדם להימנע מטומאה זו במידה רבה: אם ייזהר שלא לגעת בנבלת בהמה ושלא לשאתה, ואם יקפיד על כך ששמונה השרצים המטמאים במותם לא יחיו בסביבתו הקרובה, יוכל לשמור על טהרת גופו ועל טהרת מאכליו וכליו. אולם הטומאות הנידונות בפרשות תזריע-מצורע ברובן הן טומאות הבאות על האדם בעל כרחו ואין בידו למנען: רובן נובעות ממצבי מחלה הפוקדת את האדם, וחלקן, אף שאינן תוצאת מחלה, הן מחויבות המציאות. לפיכך הוקדמו הטומאות החיצוניות, הקלות והניתנות למניעה, לטומאות הקשות יותר, שאינן כאלה.

תשובה שלישית:

דעתו של רבי יהודה הלוי בספר הכוזרי – רואה בטומאת המוות את הבסיס והטעם לכל שאר הטומאות. אף טומאת הנבלה היא טומאה הנובעת מן המפגש עם היצור המת. ראויה אפוא טומאה זו להקדים את שאר הטומאות, משום שבה מצוי שורשן וטעמן של הטומאות שיידונו אחריה.

מקומם המרוחק של דיני טומאת המת בספר במדבר

גם לאחר שהסברנו מדוע קדמו דיני טומאת נבלה לפרשות תזריע-מצורע, הרי שנשאלת שאלה מהותית יותר: בין סיום פרשת שמייני לפתיחת פרשת תזריע היה מתאים שיבואו דיני טומאת המת והטהרה מטומאה זו,

פרשות תזריע ומצורע שבהם נעסוק בשיעור השבוע מוקדשות כולם לענייני טומאה וטהרה. בחלקו הראשון של השיעור ננסה לבאר את סדר הפרשיות העוסקות בדינים אלו, ואילו בחלקו השני נעמוד על המבנה של כל פרשה ופרשה בפני עצמה.

למעשה, ראשית הופעתם של דיני הטומאה והטהרה בספר ויקרא מצויה כבר בסופה של פרשת שמייני. פרק י"א, החותם את פרשת שמייני, עוסק כולו בדיניהם של בעלי חיים. מחציתו הראשונה – פסוקים א-כג – עוסקת בהיתר אכילתם של מינים מסוימים ובאיסורם של מינים אחרים, וכותרתו היא: "זאת תקפה אֲשֶׁר תֹאכְלוּ" (פסוק ב); מחציתו השנייה – פסוקים כד-מז – עוסקת בדיני הטומאה של אותם בעלי חיים המטמאים במותם והמפורטים באותה מחצית, וכותרתו היא: "וּלְאֵלֶּה תִטְמְאוּ" (פסוק כד).

אלא, שסיבת הטומאה בדיני הטומאה והטהרה שבפרשות תזריע ומצורע שונה מהותית מזו שבדינים הכלולים בפרשת שמייני. בפרשת שמייני הגורם לטומאה הוא חיצוני – זיקתו של האדם או של כליו ומאכליו אל נבלתם של בעלי החיים שנקבעו כמטמאים במותם, ואילו בפרשות תזריע ומצורע סיבת הטומאה היא באדם החי עצמו – אירועים שונים שאירעו בגופו של האדם גורמים לו להיות טמא (ואז הוא גם מטמא אישים אחרים וכן אוכלים וכלים).

לפיכך צודק קו הגבול שגבלו מחלקי התורה לפרשות שבוע (בחלוקה הבבלית) ולסדרים שבועיים (בחלוקה הארצישראלית) בין סופו של פרק י"א לראשיתו של פרק י"ב.

הקדמת טומאת הנבלות לטומאת האדם

ביחס לשאלה: מדוע קדמו דיני הטומאה והטהרה של סוף פרשת שמייני – טומאת נבלתם של בעלי חיים שונים –

כדי שבני ישראל לא יטמאו את המשכן, ועליהם להיאמר למשה בין הדינים הראשונים הניתנים לו באהל מועד. ואכן, מייד אחר שהתורה מסיימת לספר על אירועי היום השמיני בסוף פרק י', באים דיני הטומאה והטהרה בפרקים י"א-ט"ו, ומשמע שהם נאמרו למשה בו ביום. רבי לוי מוסיף אפוא שבו ביום חייבת הייתה להיאמר גם פרשת פרה אדומה.

(הערה: דיני טומאת מת מופיעים פעמים אחדות עוד בטרם נכתבה פרשת פרה אדומה: ויקרא כ"א, א (ראש פרשת אמור) – איסור הכהנים להיטמא למת; במדבר ה', א-ב – שילוח הטמאים לנפש מן המחנה; במדבר ט', ו – הטמאים לנפש אדם שאינם יכולים לעשות את הפסח במועדו. ואכן, במימרא של רבי לוי במסכת גיטין מוזכרות גם שלוש פרשות אלו בין השמונה שנאמרו ביום הקמת המשכן: "פרשת כהנים (רש"י): 'אמור אל הכהנים', שהלכות כהנים כתובות בה 'לא יטמאו'... ומפני שבו ביום הוזקק לעבודה – הוצרכה קדושתן להודיעה); ... ופרשת טמאים (רש"י): 'ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם' משום הלכות הפסח); ופרשת שילוח טמאים (רש"י): 'וישלחו מן המחנה', שבאותו היום הוקבעו המחנות")

לסיכום, נשאלת השאלה מדוע אפוא נעקרה פרשה זו ממקומה ונכתבה במקום שנכתבה, במרחק כה רב? יש להעיר שבכל דיון כזה, על פרשה שנכתבה שלא במקומה, ייתכנו שתי תשובות לשאלה מדוע נעקרה, ובמקרים רבים שתי התשובות נחוצות: תשובה אחת צריכה להינתן לשאלה מדוע ראויה הייתה להיעקר ממקומה, ותשובה אחרת לשאלה מדוע נכתבה דווקא במקום שבו נכתבה. בשיעור זה נדון רק בשאלה מדוע נעקרה פרשת פרה אדומה ממקומה הטבעי בפרק י"א בספרנו.

כידוע נשאלת השאלה: מדוע אין בפרק י"א, המפרט את בעלי החיים הרבים האסורים באכילה, גם איסור על אכילת בשר אדם? ואחד ההסברים לכך הוא שכתובת איסור כזה בפרק י"א הייתה גורמת להשוואה בין איסור אכילת בשר אדם לאיסור אכילתם של בעלי החיים האסורים, ולטשטוש ההבחנה המהותית בין האדם לבעלי החיים.

אלא, שבנוגע לדיני טומאה, לא נמנעה התורה מקביעה ברורה ורחבה כי האדם מטמא במותו, כשם שגם כמה בעלי חיים מטמאים במותם, וטומאתו של האדם המת אף חמורה יותר מזאת של בעלי החיים. לכך הקדישה התורה פרשה ארוכה ומפורטת – פרשת פרה אדומה. והמוות אכן המסיר מעל האדם את יתרונו כמי שנברא בצלם א-לוהים, מותיר במציאות את גופתו המתה, אשר אינה נבדלת מגופה המת של הבהמה.

כלומר פרשת פרה אדומה שבפרק י"ט בספר במדבר (הפותחת את פרשת חקת). הכללתו של פרק זה בין דיני הטומאה והטהרה שבספר ויקרא הייתה נותנת בידנו תורה שלמה של כל סוגי הטומאה והטהרה שישנם בתורה ושל דיניהם. כמו כן, הגיוני שלאחר הפירוט של דיני טומאת נבלתם של בעלי החיים השונים, יבואו דיני טומאת המת, שהם אמנם חמורים בהרבה מדיני טומאת נבלה, אך הם שייכים לאותו סוג טומאה: טומאה הבאה על האדם ממקור חיצוני, מחמת זיקות שונות שלו לגופת המת.

ניתן לראות אפוא את טומאת המת כדרגה החמורה ביותר של סוג הטומאות שבהן נפגש אדם עם היצור המת: הקלה ביותר היא טומאת שרץ – שמטמא אך ורק במגע; חמורה ממנה טומאת נבלה של בהמה וחיה – המטמאה במגע ובמשא; והחמורה ביותר היא טומאת מת, המטמא אף באוהל, בטומאה הנמשכת שבעה ימים, ומצריכה הזאת מי חטאת.

אמנם דיני טומאת מת חמורים מדיני טומאת נבלה, אך על פי ההלכה שוות טומאות אלו בדבר עיקרי אחד: טמא מת, כמו טמא נבלה, מורחקים אך ורק ממחנה שכניה – מן המשכן, שלא כטומאות היוצאות מגופו של האדם (ראה נדה לב ע"א) המרחיקות את הטמא גם ממחנה לווייה, ואת המצורע אף ממחנה ישראל.

כפי שהזכרנו לעיל מטומאות הנגרמות ממקור חיצוני ניתן להימנע, וכמו כן גם מטומאה מת ניתן להימנע במידה רבה, והראיה לכך היא האיסור על הכהנים ועל הנזיר להיטמא למת. (אמנם גם כאן, כמו בטומאת שרץ, לא תמיד הדבר אפשרי (ראה הערה 4), כנאמר בפרשת נזיר: "וְכִי יָמוּת מִת עֲלָיו פִּפְתֵּת פֶּתָאִים" (במדבר ו', ט). אולם דבר זה הוא היוצא מן הכלל. בדרך כלל ניתן לאדם להיזהר מלהיטמא למת.)

מחמת השיקולים שעל פיהם הסברנו את קדימת פרק י"א – דיני טומאת נבלה – לפרקים י"ב ואילך (שיקולים ב-ג), היה מתאים להקדים גם את פרשת פרה לדיני הטומאה והטהרה של פרשות תזריע-מצורע.

ואכן, אף שמקומה של פרשת פרה אדומה בכתוב (במדבר י"ט) הוא מאוחר ביותר, עמדו חז"ל על כך שזמן אמירתה מוקדם בהרבה.

2. במסכת גיטין ס ע"א וע"ב מובאת מימרתו של רבי לוי:

שמונה פרשות נאמרו ביום שהוקם בו המשכן, אלו הן... ופרשת פרה אדומה (- האחרונה מהשמונה).

3. ובספרי נשא מד נאמר (וכן במקבילות רבות):
בראש חודש הוקם המשכן, בשני (- בחודש ניסן) נשרפה פרה.

דבר זה מחויב המציאות הוא: הרי ברגע שהוקם המשכן, הופכים דיני טומאה וטהרה כולם לדינים נחוצים ביותר,

המכנה המשותף לחתימת ארבע פרשות הטומאה הללו הוא הכינוי המשותף להן 'תורה', שמשמעו בהקשר זה: מכלול ההוראות בנושא הנידון בפרשה זו.

נשוב עתה לשלוש הפרשיות שבהן אנו עוסקים עתה. גם סדרן של הפרשיות הללו מעורר שאלה והיא: מדוע הוקדמה טומאת היולדת לכל השאר? לכאורה, מקומם הטבעי של דיני היולדת מתאים להיות דווקא בסוף – לאחר פרק ט"ו העוסק בטומאות היוצאות מגופו, ואילו טומאת הצרעת – מתאים לה שתפתח את דיני הטומאה והטהרה בפרשות תזריע-מצורע מהסיבות הבאות:

- היא אפשרית בכל בני האדם בשווה – בגברים ובנשים, ואינה כטומאות הבאות אחריה שהן מגדריות, ובאות בגברים בלבד או בנשים בלבד.
- היא אפשרית גם בבגדים ובבתים.
- דיניה מרובים ומפורטים יותר מדיני הטומאות האחרות, הן בשלב קביעת היותו של האדם טמא והן בהליך הטיהור שלו מטומאתו (בשני העניינים הללו מעורב הכהן).
- דיני הרחקתו של הטמא בטומאה זו חמורים יותר משל שאר הטמאים: המצורע משולח מכל שלושת המחנות ויושב בדד כאבל.

10. **טיעון זה בזכות הקדמת דיני המצורע כתב הרב הופמן בקושיה שהקשה על סדר הפרשות בפירושו לספר ויקרא (עמ' רמט):**

"החמורה שבטומאות אלו (- שבהן הטומאה נובעת מתופעות בגופו של האדם) היא טומאת הצרעת. ולכאורה הייתה צריכה השורה של הטומאות להתחיל בטומאה זאת!"

- 'תורת הצרעת' היא הארוכה מבין שלוש הפרשות.

אחר דיני הצרעת וטהרתה בפרקים י"ג-י"ד ראויים לבוא דיני הטומאות היוצאות מגופו של האדם שבפרק ט"ו (ואכן זהו הסדר בתורה) מהסיבות הבאות:

- טומאות אלה אמנם מגדריות, שתיים מהן מופיעות בגברים ושתיים מהן מופיעות בנשים, אך בסופו של דבר עוסקות ארבע טומאות אלו בכול.
- אף דיני ארבע הטומאות הללו מרובים יחסית, אך לא כאלו של הצרעת.
- 'תורת' הטומאות הללו היא באורך בינוני.

לאחריהם היה מתאים שיבואו דיני טומאת היולדת וטהרתה מהסיבות הבאות:

4. **בקהלת (ג יט-כ):**

כי מקרה בני האדם ומקרה הבהמה – ומקרה אחד להם, פמות זה כן מות זה הכל הולך אל מקום אחד, הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר.

5. **ומסביר הרב אלחנן סמט:**

דווקא מפני שהמוות מטשטש באכזריות כה רבה את ההבדל בין אדם לבהמה, ודווקא משום שזה – גופו המת מטמא, וזו – גופה המת מטמא, רצתה התורה למנוע את הרצף המדכא בין פרשת הטומאה של נבלות בעלי חיים לפרשת טומאת המת האנושי. 'כבוד המת' הוא המחייב כי הקורא לא יעבור מטומאת נבלתם של שרצים וטומאת נבלתן של בהמות שמתו כדרכן, אל טומאת גוייתו של האדם שמת באוהל. על כן קטעה התורה את הרצף הזה, ודחתה את דיני טומאת המת למקום רחוק, בחומש אחר.

סדר פרשיות הטומאה והטהרה בפרשות תזריע-מצורע
דיני הטומאה והטהרה בפרשות תזריע-מצורע מחולקים לשלוש פרשיות, שכל אחת מהן עוסקת בסוג אחר של טומאה:

1. פרק י"ב (8 פסוקים) – טומאת היולדת וטהרתה
2. פרקים י"ג-י"ד (116 פסוקים) – טומאת הצרעת וטהרתה

3. פרק ט"ו (33 פסוקים) – טומאות מגדריות – 'טומאות היוצאות מגופו': זב ואשר תצא ממנו שכבת זרע, נידה וזבה אחדותה של כל אחת מן הפרשיות הללו וגם ההבחנה ביניהן מתחייבות מן החתימה המיוחדת בסיומה של כל פרשה כזאת:

6. **ביולדת (ויקרא י"ב, ז)**

זאת תורת הילדת לזכר או לנקבה.

7. **בצרעת (ויקרא י"ד, נד-נד)**

זאת התורה לכל נגע הצרעת ...

להורת ביום הטמא וביום הטהר זאת תורת הצרעת.

8. **זב וזבה נדה ובעל קרי (ויקרא ט"ו, לב-לג)**

זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע...

והזבה בנדתה והזב את זובו לזכר ולנקבה ...

ומעיר הרב סמט, שאף דיני טומאת הנבלה הנידונים בסופה של פרשת שמיני, והכלולים בפרשה אחת עם דיני האכילה של בעלי החיים השונים, זוכים בחתימה דומה, המלמדת על אחדותו של פרק י"א כולו.

9. **ויקרא י"א, מו-מו:**

זאת תורת הבהמה והעוף וכל נפש החיה הרמשת במים ולכל נפש השרצת על הארץ.

להבדיל בין הטמא ובין הטהר ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל.

א. המסגרת המקיפה פרשה זו היא: "אִשָּׁה כִּי תִזְרֶיעַ וְיָלְדָה... זֹאת תֹּוֹרַת הַיִּלְדוֹת לְיֶזְכָּר אוֹ לְנִקְבָּה" – בפתיחה ובסיום לא נזכר השורש טמ"א

ב. השורש טה"ר חוזר בפרשה זו שש פעמים, כפליים מאשר השורש טמ"א (והמילה החותמת פרשה זו היא "וְיָלְדָה").

ג. החיוב הבולט בפרשה זו הוא בפסוק הנראה בלתי שייך אליה – י"ב, ג: "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשָׂר עֶרְלֹתָו", כלומר לידת זכר מביאה עמה מאורע משמח נוסף – ברית מילה ליילוד.

לסיכום: מהקדמתה של פרשת היולדת לשאר פרשות הטומאה, ומן החיוב שיש בפרשתה, למדנו כי מצב של טומאה אינו שלילי בהכרח. מעגל חייו של האדם נע בתמידות בין טהרה לטומאה ובין טומאה לטהרה בתנועת מטוטלת שאין להימנע ממנה.

11. מבנה פרשיות הטומאה בפרשות תזריע-מצורע

בין דיני הטומאה השונים הנידונים בפרשותינו ניתן להבחין בין הטומאות הקלות, שהטהרה מהן מחייבת רחיצה במים (- טבילה במקוה) ותו לא, לבין הטומאות החמורות יותר, המחייבות הליך טהרה מורכב שיש בו גם קרבנות שונים.

ארבעה טמאים שייכים לקטגוריה השנייה הזאת – הם "ארבעה מחוסרי כפרה" (משנה כריתות פ"ב מ"א). הללו הם: היולדת, המצורע, הזב והזבה. ארבעה אלו, אין די בכך שטומאתם הסתיימה והם טבלו לטהרתם: עד שלא יביאו את 'כפרתם'-קרבנם הם אסורים בכניסה למקדש ובאכילת קדשים. מחמת אופייה המורכב הזה של טהרת הארבעה, נחלק דינו של כל אחד מהם בכתוב לשניים: בחלק הראשון מפורטים דיני הטומאה שלו, ואילו בחלק השני מפורט הליך הטיהור המיוחד לו.

בפרשת היולדת ובפרשת המצורע מהווה חלוקה זו בין דיני הטומאה לבין דיני הטהרה בסיס לחלוקה הספרותית של הפרשה לשתי מחציות שוות.

בפרשת היולדת: מחציתה הראשונה – פסוקים ב-ה – עוסקת בדיני הטומאה של יולדת זכר ושל יולדת נקבה, הן בטומאתה הגמורה כנידה בשלב הראשון לאחר הלידה (שבעה ימים לזכר וארבעה עשר לנקבה), והן בטומאתה לעניין הקודש – "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגַּע וְאֵל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תֵבֵא" – בעת ישיבתה על דמי טוהר (שלושים ושלושה ימים לזכר ושישים ושישה לנקבה). בפסוק ו מתחילה המחצית השנייה של הפרשה, במילים "וּבְמִלֵּאת יְמֵי טְהָרָה". הקרבנות שעליה להביא אז, הם אותם קרבנות לבן ולבת: כבש לעולה ובן יונה או תור לחטאת. יולדת ענייה יכולה להמיר את הכבש בתור או בבן יונה.

• טומאה זו אפשרית אך ביחס לאישה, ואם כן היקף הטמאים שבהם עוסקת פרשה זו הוא המצומצם מבין שלוש הפרשיות.

• דיניה של טומאה זו מועטים יחסית, ופרשתה היא הקצרה מבין השלוש.

• שתיים מן הטומאות שהוזכרו בפרק ט"ו קודמות בהכרח בחיי האישה למצבה כיוולדת: טומאת הנידה (ט"ו, יט) וטומאת "וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ אֵתָהּ שִׁכְבַּת זָרָע" (שם יח). סידורה של פרשת היולדת אחר פרק ט"ו מתאים אפוא למהלך הכרונולוגי שבחיי האישה, והוא אף מסמך דיני נשים אלו לאלו.

• דיני טומאת היולדת מתבססים בפירוש על ידיעת דיני הנידה.

ויקרא י"ב ב-ה:

אִשָּׁה כִּי תִזְרֶיעַ וְיָלְדָה זָכָר וְטִמְאָה שְׁבַעַת יָמִים
כִּימֵי נִדַת דֹּוֹתָהּ תִּטְמָא... וְאִם נִקְבָּה תֵּלֵד
וְטִמְאָה שְׁבַעִים כְּנִדְתָּהּ.

מכל השיקולים הללו נראה שפרשת היולדת נעקרה ממקומה 'הראוי' בסוף פרשות הטומאה ונקבעה בראשון! ולכן נשאלת השאלה מדוע?

לדעת הרב סמט, כמו בשאלה בה דנו לעיל על עקירתה של פרשת פרה ממקומה הראוי בפרשותינו וקביעתה במקום אחר, כך גם ביחס לשאלת עקירתה של פרשת היולדת ממקומה הראוי וקביעתה בראש פרשות הטומאה, התורה מעדיפה לעתים 'לשבש' את הסדר ההגיוני לסידור פרשיותיה, ולשבור את הרצף הספרותי והכרונולוגי המתאים לסידור זה, כדי להביע באמצעות זאת אמירה ערכית, ולכו יש לנסח את השאלה באופן הבא: מה רצתה התורה להביע בעקירת פרשת היולדת ממקומה וקביעתה במקום החדש?

ומסביר הרב סמט, רובן של הטומאות הנידונות בפרשות תזריע-מצורע הן כאלו הנובעות ממצב חולני. כך הדבר במצורע, בזב ובזבה. אף הנידה, שראייתה דם "בעת נדתה" היא תופעה נורמלית, קרויה בכמה מקומות "דוה" (י"ב, ב; ט"ו, לג; כ', יח) שפירושה 'חולה'. אולם סיבת טומאתה של היולדת היא מאורע משמח ביותר: "אִשָּׁה כִּי תִזְרֶיעַ וְיָלְדָה...!". לכן לו הייתה פרשת היולדת נכתבת במקומה ההגיוני מבחינה ספרותית-הלכתית-כרונולוגית, לאחר כל הטומאות שקדמו לה (והאחרונה שבהן היא טומאת הזבה), היה נוצר הרושם כי גם הלידה היא מצב לא בריא או לא נורמלי. ועל מנת למנוע רושם זה, הקדימה את פרשת היולדת לראש פרשות הטומאה, עוד בטרם שמענו על טומאות אחרות של גוף האדם, הנובעות ממצבים בלתי-תקינים שלו.

גם עיון בסגנונה של פרשת היולדת עצמה מלמד על החיוב שיש בפרשה זו בהשוואה לפרשות הטומאה האחרות:

לעומת זאת, לא ניתנה להיכתב בסוף פרק י"ג, שהרי בדיניה כלולים דיני הטהרה של הבית מצרעתו, והללו אין מקומם לפני "תורת המצורע" (- עצמו) ביום טהרתו" (י"ד, ב), שכן מסתבר שדיני הטיהור של הבית הם תולדת דיני הטיהור של האדם, ולא להפך.

14. כך כותב הרב הופמן בפירושו לפרשתנו עמ' רנג-

רנד:

"לכאורה היה צריך להקדים את... נגעי הבתים... לטהרת המצורע, שהרי היה הגיוני לדבר קודם כול על חוקי הטומאה עצמה, ואחר כך על אופן הטהרה, כמו שבאמת חוקי צרעת הבגד קודמים לחוקי הטהרה. אפשר שהטעם לכך הוא, שצרעת הבתים דורשת לפעמים אחרי הריפוי טהרה בצורה דומה לטהרת צרעת האדם. לתורת טהרת נגע הבית, שהיא קצרה (מח-נג), לא היה דרוש סעיף מיוחד, ולכן היה יאה לאחד אותה עם חוקי הטומאה (- של הבית) לפסקה אחת. ומכיוון שמצד אחר אי אפשר היה להקדים את טהרת הבתים לטהרת האדם, היה צורך להקדים את הדינים האחרונים האלה (- טהרת האדם) לתורת טומאת הבתים"

ומעיר הרב סמט, שהנספח למחצית השנייה באמת מהווה במידה רבה נספח עצמאי, המנותק ממה שקדם לו באמצעות פתיחה חדשה.

15. ויקרא י"ד לג-לד:

וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר: כִּי תִבְאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְכֶם לְאֶחְזָה וְנִתְתִּי נֹגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֶחְזָתְכֶם.

והסיבה לכך היא שדינים אלו אינם נוגעים לשעת הציווי הנוכחי, בעת היות ישראל יושבי אוהלים במדבר סיני, אלא הם דינים עתידיים, הנוגעים למה שצפוי לישראל לאחר כניסתם לארץ ושיבתם בה בבתי אבן.

אופיו השונה הזה של הנספח מכל פרשת הצרעת שלפניו ניכר גם בכמה מקומות בגוף הנספח הזה. האובייקט הנידון בנספח הוא "הבית", בעוד שבפרשה שלפניו מקום מגורי האדם מכונה "אֶהְלוֹ" (י"ד, ח). המצורע יוצא אל "מחוץ למִחְנֶה" (שם, ג) ו"אֶל הַמִּחְנֶה" הוא שב עם טהרתו (שם, ח), לעומת זאת, את אבני הבית הנגועות ואת עפרן משליכים "אֶל מְחוּץ לְעִיר" (שם, מ-מא), וכך אף את החומרים של הבית המנותץ (שם, מה). כך שונה אף סגנון ההוראה על שילוח הציפור החיה בהליך הטיהור: בטיהור האדם המצורע נאמר (שם, ז) "וְשִׁלַּח אֶת הַצִּפֹּר הַחַיָּה עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה", ואילו בטיהור הבית נאמר (שם, נג) "וְשִׁלַּח אֶת הַצִּפֹּר הַחַיָּה אֶל מְחוּץ לְעִיר אֶל פְּנֵי הַשָּׂדֶה". מסיבות אלו ברור שהנספח הנוגע לצרעת הבית חייב לבוא בסוף פרשת הצרעת.

12. מבנה פרשת הצרעת (פרקים י"ג-י"ד)

נציג תחילה את סדר העניינים בפרשה זו:

י"ג, א-מד: סוגי הצרעת על פי מראה הנגע ועל פי מקומו בגוף, והליכי הסגרה והליכי טיהור או החלט

מה-מו: דיני המצורע בימי טומאתו

מז-נט: דיני צרעת הבגד

י"ד, א-ט: הליך טיהור המצורע שנרפא המאפשר את שובו למחנה

י-לב: קרבנות המיטהר מצרעתו ביום השמיני לטהרתו

לג-נג: דיני צרעת הבית

נד-נז: חתימת כל דיני הצרעת

השאלה המתבלטת כבר בסקירה ראשונה היא מדוע פרשת נגעי בגדים (י"ג, מז-נט) ופרשת נגעי בתים (י"ד, לג-נג) אינן מצויות יחדיו.

לדעת הרב סמט, ניתוח מבנה פרשת הצרעת עשוי לסייע לנו לענות על שאלה זו. חלוקתה של פרשת הצרעת לשתי מחציות דומות באורכן תואמת את החלוקה לפרקים. עיקרה של המחצית הראשונה – פרק י"ג – הוא בפירוט

דיני **טומאת הצרעת**. עיקרה של המחצית השנייה – פרק י"ד – הוא בפירוט דיני הטהרה מן הצרעת. אלא שבסופה של כל מחצית נמצאת פסקה, שהיא כעין נספח לאותה מחצית, העוסקת בדיני הצרעת של חפץ מחפציו המהותיים של האדם – בגדו או ביתו. אלא שנשאלת השאלה: מדוע כתובה צרעת הבגדים בנספח למחצית הראשונה וצרעת הבתים בנספח לשנייה ולא להפך? ועוד: סוף סוף, מדוע אין שני הנספחים (שזיקתם זה לזה ברורה) סמוכים זה לזה בכתוב, אם בסוף המחצית הראשונה ואם בסופה של השנייה?

ומסביר הרב סמט, שהשוואת שני הנספחים הללו תגלה הבדל ניכר בין הדינים הנידונים בהם. פרשת צרעת הבגד אינה מכילה הליך של טיהור הבגד שנרפא מצרעתו: בגד שנתגלתה בו צרעת ודאית – נשרף; ואם נעלמו סימני הצרעת לאחר כיבוסו – "וְכִבֵּס שְׁנֵית וְטָהַר" (פסוק נח). מסיבה זו זכו דיני צרעת הבגד בחתימה בפני עצמה.

13. ויקרא י"ג, נט:

"זאת תורת נגע צרעת בגד הצמר או הפשתים... לטהרו או לטמאו".

בית מנוגע, לעומת זאת, לאחר שנרפא מן הצרעת, חייב בהליך טיהור שהוא דומה מאוד להליך הטיהור של אדם שנרפא מצרעתו (פסוקים מח-נג בפרק י"ד בהשוואה לפסוקים ב-ח באותו פרק) והוא מבוסס על אותם רכיבים: שתי ציפורים ועץ ארז ושני תולעת ואזוב.

לדעת הרב סמט, הבדל זה בין שני הנספחים הוא שקבע את מקומו של כל אחד מהם. צרעת הבגד שייכת לדיני הטומאה הנידונים בפרק י"ג, אך אין לה כל שייכות לפרק י"ד, העוסק בהליכי הטיהור מן הצרעת. צרעת הבית,

וְסִפְרָה לָהּ שְׁבַעַת יָמִים וְאַחַר תִּטְהָר. וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִקַּח לָהּ שְׁתֵּי תְרִים אוֹ שְׁנֵי בָנִי יוֹנָה	וְסִפְרָה לוֹ שְׁבַעַת יָמִים לְטַהֲרָתוֹ ... וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי כֹט יִקַּח לוֹ שְׁתֵּי תְרִים אוֹ שְׁנֵי בָנִי יוֹנָה
וְהִבִּיֵּא אֹתָם אֶל הַכֹּהֵן אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד.	וּבֹא לִפְנֵי ה' אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּנְתַנֵּם אֶל הַכֹּהֵן.
וַעֲשֵׂה הַכֹּהֵן אֶת הָאֶחָד חֹטָאת וְאֶת הָאֶחָד עָלָה	טו וַעֲשֵׂה אֹתָם הַכֹּהֵן ל אֶחָד חֹטָאת וְהָאֶחָד עָלָה
וּכְפַר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן לִפְנֵי ה' מִזֶּבֶח טְמֵאתָהּ	וּכְפַר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי ה' מִזֶּבֶח.

הקבלה זו מעלה על הדעת שגם בין הפסקאות הפנימיות בפרק ט"ו קיימת הקבלה – בין טומאת האיש אשר תצא ממנו שכבת זרע לבין טומאת הנידה. דבר זה נכון במידת מה, אך הקבלה זו אינה דומה כלל להקבלה הקודמת שעמדנו עליה. גם כאן מדובר כמובן בשתי תופעות פיזיולוגיות שונות לגמרי, אך כאן גם דיניהן שונים באופן ניכר: הנידה טמאה שבעת ימים (אף אם ראתה דם יום אחד בלבד), ואילו האיש שיצאה ממנו שכבת זרע טמא יום אחד בלבד: "וְרַחֵץ בַּמַּיִם... וְטָמֵא עַד הָעֶרְב"; טומאת הנידה היא כמו טומאתם של הזב והזבה – היא בדרגת 'אב-טומאה': היא מטמאה במגע ובמשא, וגם משכבה ומושבה מטמאים. לא כן בעל קרי – הוא יראשון לטומאה ואינו אב.

לדעת הרב סמט, ההקבלה בין שתי הטומאות הללו, היא: א. בשתי הטומאות הללו, הטומאה אינה נובעת ממצב חולני כמו זה של הזב ושל הזבה, אלא ממצב גופני נורמלי של האיש ושל האישה.

ב. הליך הטהרה של שתי הטומאות הללו דומה – די להם בטבילה במי מקוה, והם אינם צריכים להביא קרבן להשלמת טהרתם, כאותם 'ארבעה מחוסרי כפרה' – הזב והזבה, המצורע והיולדת.

ג. בשתי הטומאות הללו, הטמא מעביר את הטומאה לבן המין השני שעמו הוא שוכב.

האיש: יח וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ אִתָּהּ
שְׁכַבְתָּ זָרַע – וְרַחֲצוּ בַמַּיִם וְטָמְאוּ עַד הָעֶרְב.

האישה: כד וְאִם שָׁכַב יִשְׁכַּב אִישׁ אִתָּהּ –
וְתִהְיֶינָה נִדְתָּה עָלָיו וְטָמֵא שְׁבַעַת יָמִים...

כמובן ששכיבת האיש את האישה הטהורה, הגורמת לטומאת שניהם, היא מעשה מותר וחיובי (בנסיבות הראויות לכך), ואילו שכיבת האיש את הנידה היא מעשה שנאסר בפרשת העריות (להלן י"ח, יט).

16. מבנה פרשת הטומאות היוצאות מן הגוף (פרק ט"ו)

דיניהן של ארבע טומאות נידונו בפרשה זו – שתיים מיוחדות לאיש ושתיים מיוחדות לאישה:

טומאות האיש:

א. ב-טו טומאת הזב (ב-יב) והליך טהרתו (יג-טו)

ב. טז-יח טומאת אשר תצא ממנו שכבת זרע

טומאות האישה:

ג. יט-כד טומאת הנידה

ד. כה-ל: טומאת הזבה (כה-כז) והליך טהרתה (כח-ל)

ומעיר הרב סמט, שהבחנה זו בין טומאות האיש לטומאות האישה מחלקת את הפרשה בשלמותה לשתי מחציות דומות באורכן: המחצית הראשונה – פסוקים א-יח; המחצית השנייה – פסוקים יט-לג. בין המחצית הראשונה למחצית השנייה קיים הפסק של פרשה פתוחה, ואילו בין שתי הפסקאות שמהן מורכבת כל אחת משתי המחציות קיים הפסק של פרשה סתומה.

דיני הזב המופיעים בראש הפרשה דומים ומקבילים לדיני הזבה החותמים אותה, אף שמדובר בשתי תופעות פיזיולוגיות שונות לגמרי. הגדרת הזב של האיש באה בפסוק ג ואילו הגדרת זוב האישה בפסוק כה, וברור שמדובר בשתי תופעות שונות לגמרי. הצד השווה ביניהן הוא שמדובר בהפרשות לא רגילות (חולניות) של אברי המין של האיש ושל האישה. יצויין כאן, שעל אף הדמיון הרב בין דיני הטומאה של הזב והזבה ובין דיני ההיטהרות של שניהם, כפי שמראה טבלת השוואת הפסוקים שלמעלה, קבעה התורה שבעל-פה דינים שונים לזב ולזבה ביחס לשלבים השונים ההופכים אותם לטמאים טומאה גמורה, כזו המחייבת אותם בכל האמור בפרשה. הזב תלוי במספר הַרְאִיות שראה, ואילו הזבה תלויה בימים, וישנם הבדלים נוספים ביניהם.

17. השוואת פרשות הזב והזבה:

זב	זבה
ד כָּל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו הַזָּב – יִטָּמֵא	כו כָּל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו... כָּמִשְׁכָּב נִדְתָּה יְהִיָּה לָהּ וְכָל הַכְּלִי אֲשֶׁר תִּשָּׁב עָלָיו טָמֵא יְהִיָּה...
ה וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בַּמִּשְׁכָּבוֹ – יִכָּבֵס בַּגְּדָיו וְרַחֵץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד הָעֶרְב.	כז וְכָל הַנוֹגֵעַ בָּם – יִטָּמֵא וְכָבֵס בַּגְּדָיו וְרַחֵץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד הָעֶרְב.

יג וְכִי יִטְהַר הַזָּב כַּח
מִזֶּבֶח